

Ekonomia

Ekologiczny rozwój przedsiębiorstw

Magdalena Kowalska
Anna Misztal

Ekologiczny rozwój przedsiębiorstw

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Ekonomia

Ekologiczny rozwój przedsiębiorstw

Magdalena Kowalska
Anna Misztal

Magdalena Kowalska, Anna Misztal – Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Katedra Analizy i Strategii Przedsiębiorstwa, 90-214 Łódź, ul. Rewolucji 1905 r. nr 37

RECENZENT

Jan Więcek

REDAKTOR INICJUJĄCY

Beata Koźniewska

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Izabela Baran

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

KOREKTA TECHNICZNA

Leonora Gralka

PROJEKT OKŁADKI

Katarzyna Turkowska

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/artjazz

© Copyright by Authors, Łódź 2019

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2019

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.09369.19.0.K

Ark. wyd. 7,3; ark. druk. 8,875

ISBN 978-83-8142-686-2

e-ISBN 978-83-8142-687-9

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-131 Łódź, ul. Lindleya 8

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. (42) 665 58 63

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1	
Rozwój ekologiczny przedsiębiorstw i jego determinanty	11
1.1. Istota zrównoważonego rozwoju	11
1.2. Przedsiębiorstwo wobec wyzwań zrównoważonego rozwoju	17
1.3. Rozwój ekologiczny przedsiębiorstwa	24
1.4. Studia przypadków	31
1.5. Pytania problemowe	35
Rozdział 2	
Przedsiębiorstwo wobec wyzwań ekologicznych	37
2.1. Biznes a ekologia	37
2.2. ECSR w kreacji wartości przedsiębiorstwa	41
2.3. Zarządzanie ekologiczne w przedsiębiorstwie	44
2.4. Model zielonego biznesu	49
2.5. Strategie środowiskowe przedsiębiorstw	57
2.6. Studia przypadków	64
2.7. Pytania problemowe	70
Rozdział 3	
Ekoinnowacje jako element rozwoju ekologicznego przedsiębiorstw	71
3.1. Istota i rodzaje ekoinnowacji	71
3.2. Determinanty, korzyści i bariery działalności ekoinnowacyjnej przedsiębiorstw	77
3.3. Pomiar ekoinnowacyjności	80
3.4. Klasyfikacja kosztów działalności ekoinnowacyjnej	83
3.5. Studia przypadków	84
3.6. Pytania problemowe	87

Rozdział 4

Finansowanie ochrony środowiska przez polskie przedsiębiorstwa 89

4.1. Narzędzia wspierające ekologiczne działania przedsiębiorstw	89
4.2. Finansowanie procesów innowacyjnych	93
4.3. System ochrony środowiska w Polsce	96
4.4. Zrównoważone finansowanie – plan działania Komisji Europejskiej	99
4.5. Studia przypadków	100
4.6. Pytania problemowe	104

Rozdział 5

Ekorozwój polskich przedsiębiorstw – ewaluacja 105

5.1. Działalność innowacyjna polskich przedsiębiorstw	105
5.2. Poziom ochrony środowiska naturalnego w polskich przedsiębiorstwach	108
5.3. Cel i metodyka badania	113
5.4. Wyniki badania	115
5.5. Pytania problemowe	121

Zakończenie	123
-------------	-----

Bibliografia	127
--------------	-----

Wstęp

Rozwój współczesnych przedsiębiorstw determinowany jest przez wiele czynników o charakterze endo- i egzogenicznym. Jednym z kluczowych problemów i wyzwań dla organizacji jest ochrona środowiska naturalnego. Uwzględnienie kwestii ekologicznych ma podstawowe znaczenie dla strategicznego zarządzania przedsiębiorstwem. Zainteresowanie ochroną przyrody wynika ze wzrostu świadomości społeczeństwa odnośnie do negatywnego wpływu działalności gospodarczej na środowisko naturalne oraz ograniczoności zasobów, które mogą mieć negatywny wpływ na rozwój przedsiębiorstw w przyszłości. Niewątpliwie, istotny wpływ na zainteresowanie ochroną przyrody mają regulacje i standardy prawne w zakresie ochrony przyrody dotyczące konieczności zmniejszenia emisji szkodliwych substancji do atmosfery i wody. Normy i regulacje prawne wpływają na funkcjonowanie współczesnych podmiotów gospodarczych, stanowiąc bardzo często duże wyzwanie dla ich rozwoju.

Podejmowanie przez przedsiębiorstwa działań ekologicznych z jednej strony wiąże się z koniecznością ponoszenia większych nakładów finansowych związanych z wdrażaniem nowych technologii i rozwiązań wspierających ochronę środowiska, z drugiej zaś może przyczynić się do poprawy wizerunku przedsiębiorstwa oraz wzrostu jego poziomu konkurencyjności. Podejmowanie działań chroniących środowisko naturalne niesie za sobą konieczność przeprowadzenia analizy dotyczącej funkcjonowania oraz perspektyw rozwoju organizacji, a także analizy otoczenia.

Współczesne przedsiębiorstwa, bez względu na wielkość, lokalizację czy branżę, w której działają, są zobligowane do podejmowania działań mających na celu dbanie o zasoby przyrody. W innym przypadku narażają społeczeństwo na koszty ekologiczne, które mogą stanowić poważną barierę rozwoju w przyszłości.

Jednym z zasadniczych terminów jest „zrównoważony rozwój przedsiębiorstw”, który oznacza implementację idei zrównoważonego rozwoju na poziomie mikroekonomicznym. Rozwój ten uwzględnia kwestie ekonomiczne i społeczne odbywające się przy jednoczesnym podejmowaniu działań ukierunkowanych na ochronę środowiska naturalnego. Jego zadaniem jest zapewnienie sprawiedliwości międzypokoleniowej i wewnątrzpokoleniowej.

W literaturze przedmiotu termin „zrównoważony rozwój” bardzo często utożsamiany jest z rozwojem ekologicznym (rozwojem środowiskowym, ekorozwojem).

Wydaje się jednak, że jest to zbyt duże uogólnienie. Termin „ekorozwój” (ang. *eco-development*) jest sposobem rozumienia koncepcji zrównoważonego rozwoju, w którym to kwestie ekologiczne wysuwają się na pierwszy plan. W przeciwieństwie do zrównoważonego rozwoju, w którym aspekty ekonomiczne, społeczne i środowiskowe traktowane są w ten sam sposób, w rozwoju ekologicznym priorytetem jest podejmowanie działań ukierunkowanych na ochronę środowiska naturalnego.

Ekorozwój oznacza zharmonizowanie działań ekonomicznych z ochroną środowiska naturalnego. To taki sposób prowadzenia działalności gospodarczej, w którym środowisko naturalne znajduje się w centralnym punkcie, stanowi najważniejszy czynnik rozwoju organizacji. Głównym celem rozwoju ekologicznego jest zachowanie wysokiej jakości życia obecnego pokolenia i przyszłych generacji.

Problematyka ekorozwoju jest skomplikowana i wielowymiarowa. Rozwój przedsiębiorstw, u którego podstaw leży ochrona przyrody, jest uzależniony od licznych czynników, wśród których można wyodrębnić (1) uwarunkowania makroekonomiczne, takie jak sytuacja społeczno-gospodarcza kraju, regulacje prawne odnośnie do norm ochrony środowiska, poziom koniunktury gospodarczej oraz perspektywy jego dalszego rozwoju, dostępność do zewnętrznych źródeł finansowania, oraz (2) uwarunkowania mikroekonomiczne, takie jak sytuacja finansowo-majątkowa podmiotów, branża, charakter prowadzonej działalności, świadomość ekologiczna zarządzających przedsiębiorstwem i jego pracowników.

Podstawowym celem niniejszej monografii jest zaprezentowanie podstawowych zagadnień związanych z rozwojem ekologicznym przedsiębiorstw, terminologią zrównoważonego rozwoju i ekorozwoju, modelami i strategiami środowiskowymi przedsiębiorstw, ekoinnowacjami i finansowaniem projektów środowiskowych. Opracowanie składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia oraz bibliografii.

Rozdział 1. *Rozwój ekologiczny przedsiębiorstw i jego determinanty* poświęcony został głównym zagadnieniom związanym z rozwojem koncepcji zrównoważonego rozwoju na poziomie makro- i mikroekonomicznym, kwestiom związanym z ekorozwojem przedsiębiorstw oraz czynnikami mającymi wpływ na ten rozwój.

Rozdział 2. *Przedsiębiorstwo wobec wyzwań ekologicznych* opisuje zagadnienia związane z ochroną środowiska w przedsiębiorstwach. Poruszona w nim problematyka prezentuje omówienie takich zagadnień, jak Ekologiczna Społeczna Odpowiedzialność Biznesu, zarządzanie ekologiczne w przedsiębiorstwie oraz modele i strategie ekologicznego rozwoju przedsiębiorstw.

Rozdział 3. *Ekoinnowacje jako element rozwoju ekologicznego przedsiębiorstwa* przedstawia zagadnienia związane z istotą i rodzajami innowacji ekologicznych, determinantami, korzyściami oraz barierami ich wdrażania w przedsiębiorstwach, pomiarem ekoinnowacyjności i kosztami wdrażania innowacji ekologicznych.

W rozdziale 4. *Finansowanie ochrony środowiska przez polskie przedsiębiorstwa* zaprezentowano narzędzia wspierające ekologiczne działania oraz finansowanie procesów ekoinnowacyjnych. Omówiono w nim problematykę dotyczącą

finansowania ochrony środowiska w Polsce oraz zrównoważone finansowanie – plan działania Komisji Europejskiej.

Rozdział 5. *Ekorozwój polskich przedsiębiorstw – ewaluacja* przedstawia zagadnienia związane z oceną poziomu ochrony środowiska naturalnego w polskich przedsiębiorstwach. Zaprezentowano podstawowe dane dotyczące kwestii ekologicznych w podmiotach gospodarczych oraz opracowano syntetyczne wskaźniki pozwalające na dokonanie oceny ekorozwoju polskich podmiotów gospodarczych.

Monografia stanowi wycinek rozległej i złożonej problematyki związanej z ochroną środowiska naturalnego w przedsiębiorstwach. Zaprezentowane metody, narzędzia i mechanizmy to tylko część zagadnień dotyczących tej tematyki. Autorki podjęły próbę omówienia kwestii niezwykle istotnych z punktu widzenia zarówno przedsiębiorstwa, jak i całego społeczeństwa.

Publikacja adresowana jest do szerokiego grona odbiorców, w tym przede wszystkim do młodzieży akademickiej kierunków ekonomicznych, zarządzania i ochrony środowiska naturalnego, a także do wszystkich zainteresowanych omawianą problematyką, którzy chcą zdobyć lub poszerzyć wiedzę na temat ekorozwoju przedsiębiorstw.

Rozdział 1

Rozwój ekologiczny przedsiębiorstw i jego determinanty

1.1. Istota zrównoważonego rozwoju

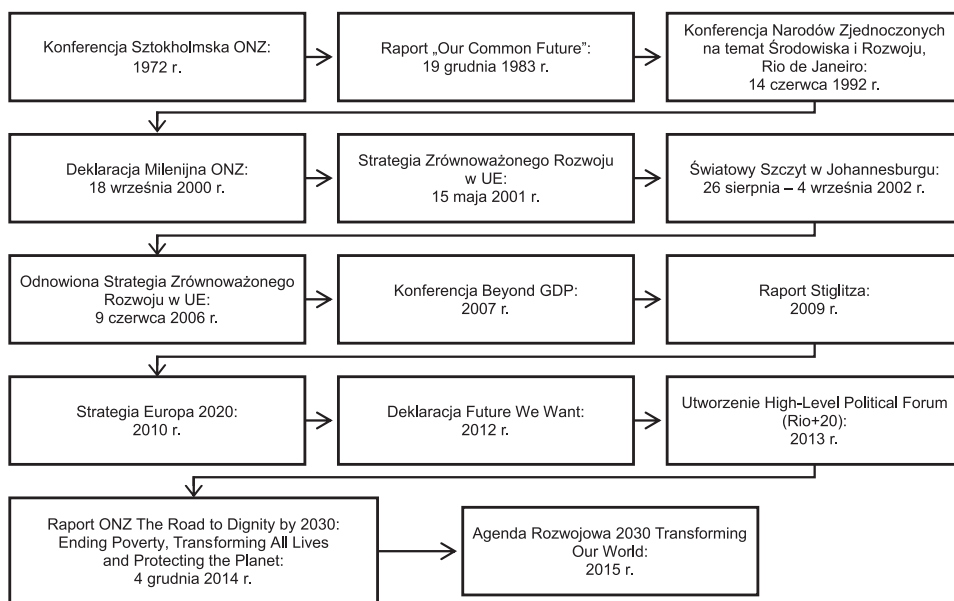
Gwałtowny rozwój przemysłu, procesy globalizacji i internalizacji spowodowały wiele negatywnych zmian w funkcjonowaniu ekosystemów. Doprowadziły one do degradacji środowiska naturalnego, zwiększenia zanieczyszczenia wody i powietrza. Pogorszyły tym samym jakość i warunki życia człowieka. Procesy industrializacji wpłynęły również na wyczerpywanie się zasobów naturalnych, co może doprowadzić do spowolnienia rozwoju społeczno-gospodarczego w przyszłości. Wzrost świadomości na temat negatywnego wpływu działalności gospodarczej na środowisko naturalne przyczynił się do zmiany w podejściu do procesów gospodarowania. Na kanwie przemian zrodziła się koncepcja zrównoważonego rozwoju, która stanowi holistyczne podejście uwzględniające aspekty ekonomiczne, społeczne i środowiskowe (Skrobacki, 2011: 297; Gawor, 2006: 84).

Zrównoważony rozwój jest obecnie jednym z najbardziej rozpowszechnionych terminów, używanych zarówno w literaturze przedmiotu, jak i w aktach prawnych czy praktyce gospodarczej. Wieloaspektowość i złożoność pojęcia powoduje, że nie jest ono jednoznacznie definiowane (Misztal, 2018: 28). Pierwsza formalna definicja zaproponowana została na Sesji Rady Zarządzającej Programu Narodów Zjednoczonych ds. Środowiska (UNEP) w 1975 r. Termin ten oznacza „taki przebieg nieuchronnego i pożądanego rozwoju gospodarczego, który nie narusza w sposób istotny i nieodwracalny środowiska życia człowieka, nie doprowadza do degradacji biosfery i godzi prawo przyrody, ekonomii i kultury” (Poskrobko, 1998: 75).

Najbardziej rozpowszechniona definicja pochodzi z Raportu „Nasza wspólna przyszłość” (Raportu Brundtland) opracowanego w 1987 r. przez Światową Komisję ds. Środowiska i Rozwoju przy ONZ. Wskazuje on, że jest to „rozwój zgodny z potrzebami obecnych pokoleń, nieumniejszający możliwości przyszłych pokoleń

do zaspokajania swoich potrzeb” (Hauff, 1987). W dokumencie podkreślono, że „zrównoważony rozwój jest procesem zmian, w którym wykorzystywanie zasobów, kierunki inwestycji, orientacja rozwoju technologicznego i instytucjonalnych zmian są ze sobą zgodne w zaspokajaniu przyszłych i obecnych potrzeb”. Wymaga on zatem uwzględnienia nie tylko zaspokajania potrzeb bieżących, ale również podjęcia działań po to, aby w jak najwyższym stopniu zachować zasoby przyrody i warunki życia dla przyszłych pokoleń.

Kierunek przemian podkreślających konieczność realizacji zasad i zadań (Agenda 21) wspierających ochronę środowiska naturalnego wskazany został na konferencji w Rio de Janeiro w 1992 r. („Szczyt Ziemi”) (Mazur-Wierzbicka, 2012: 47). Postawiono wówczas znak równości pomiędzy rozwojem społeczno-gospodarczym a środowiskowym (Stanny i Czarnecki, 2011: 15). Założenia podkreślone zostały w Strategii Lizbońskiej, a następnie w Strategii „Europa 2020”, której głównymi celami są: rozwój inteligentny, rozwój zrównoważony oraz rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu (GUS, 2011: 6).

Schemat 1.1. Etapy powstawania koncepcji zrównoważonego rozwoju

Źródło: www.stat.gov.pl/zrównowazony-rozwoj/idea-zrównowazonego-rozwoju/, dostęp: 5.06.2019.

Najnowszy dokument „Przekształcamy nasz świat: Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju” przyjęty przez ONZ definiuje model zrównoważonego rozwoju na poziomie globalnym. Podstawowym zadaniem jest wyeliminowanie ubóstwa, przy jednoczesnej realizacji celów społeczno-gospodarczych i chroniących

środowisko naturalne (wskazano w nim siedemnaście celów: koniec z ubóstwem; zero głodu; dobre zdrowie i jakość życia; dobra jakość edukacji; równość płci; czysta woda i warunki sanitarne; czysta i dostępna energia; wzrost gospodarczy i godna praca; przemysł, innowacyjność, infrastruktura; mniej nierówności; zrównoważone miasta i społeczności; odpowiedzialna konsumpcja i produkcja; działania w dziedzinie klimatu; życie pod wodą; życie na lądzie; pokój, sprawiedliwość i silne instytucje; partnerstwa na rzecz celów (<http://sdg.gov.pl/no-poverty/>, dostęp: 10.05.2019).

Koncepcja zrównoważonego rozwoju w pierwszej kolejności koncentrowała się na kwestiach związanych z ochroną środowiska naturalnego, następnie na problemach społecznych. W polskiej literaturze przedmiotu termin ten bardzo często stosowany jest zamiennie z takimi określeniami, jak: „trwały rozwój”, „ekorozwój”, „rozwój samopodtrzymujący się”. Należy jednak podkreślić, że pod względem zakresu i przedmiotu występują pomiędzy nimi znaczne różnice. Wspólnym mianownikiem jest cel, tj. wypracowanie mechanizmów i podejmowanie działań wspierających rozwój cywilizacyjny z poszanowaniem praw człowieka oraz zachowaniem zasobów przyrody (Skowroński, 2006: 50).

Istotą zrównoważonego rozwoju jest „wzrost dobrobytu, postrzegany przez pryzmat nie tylko konsumpcji dóbr, ale także ekologicznych warunków życia” (Pakulska i Poniatowska-Jaksch, 2010: 1). W literaturze przedmiotu funkcjonują dwa ujęcia zrównoważonego rozwoju (Pakulska i Poniatowska-Jaksch, 2010; Borys, 2010: 45–46):

- wąskie – utożsamiane z ekorozwojem, który odnosi się do trwałego gospodarowania zasobami przyrody;
- szerokie – identyfikowane z ładem zintegrowanym, oznaczające realizację celów istotnych dla społeczeństwa w warunkach trwałości zarządzania i gospodarowania środowiskiem naturalnym.

W literaturze przedmiotu wyodrębniono cztery podstawowe grupy definicji zrównoważonego rozwoju (Zyśk, 2001):

- etyczno-idealistyczne – podkreślające konieczność wzięcia odpowiedzialności za przyszłe pokolenia;
- naukowo-ekonomiczne – środowisko naturalne jako jedna z podstaw rozwoju ekonomicznego;
- przyrodnicze – podejmowanie działań wspierających ochronę zasobów przyrody;
- etyczne – podkreślające potrzeby, prawa wszystkich istot żywych oraz perspektywy dla ich rozwoju w przyszłości.

Zrównoważony rozwój stanowi jednoczesną realizację triady celów ekonomicznych, społecznych i środowiskowych. W aspekcie ekonomicznym chodzi o podejmowanie działań umożliwiających zaspokajanie materialnych potrzeb ludzkich, przy możliwie najniższym wpływie na środowisko naturalne. Do celów społecznych należy zaliczyć zapewnienie minimum socjalnego oraz poczucia bezpieczeństwa,

edukację, ochronę zdrowia, wolność i swobodę poglądów. W kwestiach środowiskowych chodzi o wspieranie działań proekologicznych, wprowadzanie innowacji ekologicznych, eliminację lub ograniczenie zagrożeń dla środowiska naturalnego (Machowski, 2003: 101).

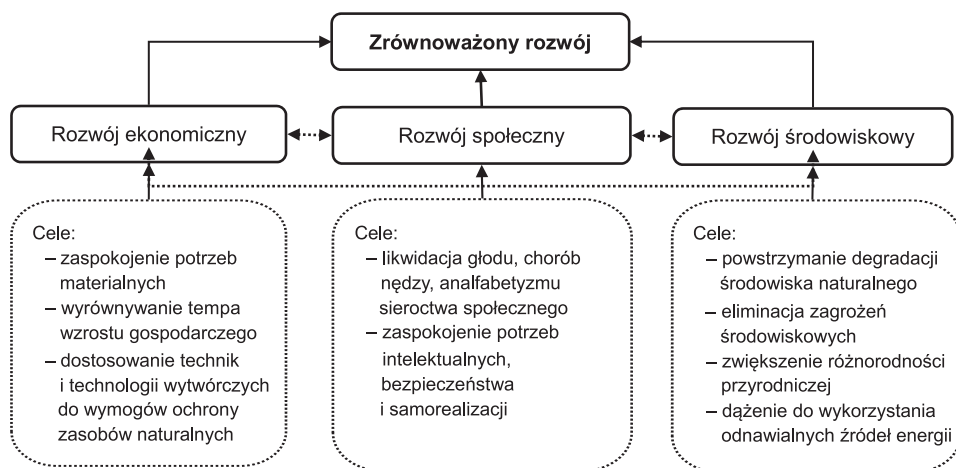
Zrównoważony rozwój „obejmuje populację ludzką, świat zwierząt i roślin, ekosystemy, zasoby naturalne Ziemi, surowce energetyczne, a także w sposób zintegrowany traktuje najważniejsze wyzwania stojące przed światem, czyli: walkę z ubóstwem, równość płci, prawa człowieka i jego bezpieczeństwo, edukację, zdrowie, dialog międzykulturowy” (Ciarko i Paluch-Dybek, 2014: 17). Interdyscyplinarny charakter koncepcji zrównoważonego rozwoju związany jest z tym, że dotyczy ona

wielu aspektów działalności człowieka i jego relacji z otoczeniem, a jej realizacja wymaga współdziałania ludzi i instytucji reprezentujących odmienne profesje, punkty wyjściowe i wizje przyszłości. I tak w miarę klarowna koncepcja w części odnoszącej się do problematyki środowiska naturalnego staje się złożona, mniej przejrzysta, jeżeli uwzględni się w niej cały kompleks wzajemnie powiązanych kwestii środowiskowych, ekonomicznych, społecznych i politycznych (Majewski, 2008: 11).

Zrównoważony rozwój niesie za sobą konieczność maksymalizacji korzyści netto ze wzrostu gospodarczego (Turner, 1988).

Zrównoważony rozwój to proces ukierunkowanych zmian, które należy potwarzać w sposób ciągły (Lele, 1991: 607–621). Zadaniem zrównoważonego rozwoju jest ochrona bioróżnorodności poprzez odpowiedni, harmonijny rozwój systemu społecznego, gospodarczego i przyrodniczego (Burchard-Dziubińska, 1994) oraz zapewnienie równowagi pomiędzy prawami ekonomii a prawami przyrody (Górka, Poskrobko i Radecki, 1998). Stanowi on swoistą konstrukcję społeczną wywodzącą się z długofalowej ewolucji złożonego systemu, w którym społeczność ludzka i rozwój gospodarczy integrują się w ekosystemy i procesy biochemiczne (Meadows, 1998). Zrównoważony rozwój to „nowa filozofia rozwoju globalnego, regionalnego i lokalnego, przeciwstawiająca się wąsko rozumianemu wzrostowi gospodarczemu, wskazująca, że ekorozwój nie może być utożsamiany ani z wąsko rozumianą ochroną środowiska – przeciwieństwem rozwoju gospodarczego, ani z rozwojem gospodarczym naruszającym w sposób istotny i nieodwracalny zasoby środowiska” (Borys, 1998: 11). Określany jest on również mianem programu, który zmienia procesy gospodarowania tak, aby zapewnić odpowiednią jakość życia, ochronę cennych ekosystemów i społeczności w tym samym czasie. Celem zrównoważonego rozwoju jest zapewnienie „trwałej poprawy jakości życia współczesnych i przyszłych pokoleń poprzez kształtowanie właściwych proporcji między trzema rodzajami kapitału: ekonomicznym, ludzkim i przyrodniczym” (Piontek, 2002: 27). Zrównoważony rozwój to „społecznie pożądaný, uzasadniony ekonomicznie i dopuszczalny ekologicznie rozwój gospodarczy” (Kryk, 2005: 7). Jest on procesem zmian, w którym inwestycje

mają określone cele, rozwój technologii jest skoncentrowany, a praca instytucji zharmonizowana (Vare i Scott, 2007: 191–198). Stanowi rezultat konsensusu i równowagi pomiędzy rozwojem gospodarczym i środowiskowym, jest ścieżką rozwoju, która ma zapewnić długotrwały rozwój.

Schemat 1.2. Wymiary i cele zrównoważonego rozwoju

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pearce, Barbier i Markandya, 1990: 2.

Zdaniem T. Borysa należy wyróżnić pięć płaszczyzn zrównoważonego rozwoju (polityki te powinny być realizowane jednocześnie i się przenikać) (Borys, 1999: 94–96):

- ekologiczną – której istotą jest dbanie o zasoby przyrody, niwelowanie zagrożeń, wdrażanie rozwiązań przyjaznych środowisku naturalnemu, w tym ekoinnowacji oraz zintegrowanych systemów ochrony środowiska naturalnego;
- społeczną – ukierunkowaną na wsparcie rozwoju społeczeństwa;
- ekonomiczną – której celem jest długofalowy rozwój gospodarek i wdrażanie strategii wzrostu gospodarczego;
- przestrzenną – której zadaniem jest tworzenie polityki przestrzennej;
- instytucjonalno-polityczną – której wyrazem jest formułowanie polityki rozwoju i odpowiednia organizacja państwa.

Istotą zrównoważonego rozwoju jest „ład zintegrowany, czyli swoista gra ograniczeń w korzystaniu ze wszystkich kapitałów” (Borys, 2010), obejmujący trzy rodzaje łądów: ekonomiczny, społeczny i środowiskowy. Ład ekonomiczny to zaspokajanie potrzeb konsumentów, rozwój gospodarczy, poprawa koniunktury gospodarczej, wzrost wynagrodzeń. Ład społeczny jest kategorią zróżnicowaną, może oznaczać formę komunikacji międzyludzkiej (S. Ossowski, za: Sztompka, 2002: 28–29) bądź

„układ stosunków społecznych samoregulujących się, rozumiany jako trwałe, rozpoznawalny przez ludzi, hierarchicznie zbudowany organ, który podporządkowany jest jednemu ogólnemu prawu bytu rządzącemu zarówno systemami przyrodniczymi, jak i organizacjami społecznymi” (H. Saint-Simon, za: Partycki, 2004: 163). Ład środowiskowy skoncentrowany jest na ograniczeniu negatywnego wpływu działalności ludzkiej na zasoby przyrody (rachunek ekonomiczny jako kluczowy element rozwiązywania problemów związanych z ograniczonością zasobów naturalnych i degradacją środowiska naturalnego) (Zegar, 2007: 10).

Model ekonomiczny powinien być dostosowany do wymagań związanych z ochroną środowiska naturalnego oraz prowadzić do wzrostu poziomu i jakości życia społeczeństwa. W literaturze przedmiotu określane jest mianem gospodarki naturalnej, która uwzględnia zaspokojenie materialnych potrzeb w obrębie społeczności lub pojedynczych gospodarstw (Berdo, 2006: 22).

Realizacja koncepcji powinna zapewnić „spełnienie wysokich standardów ekologicznych, ekonomicznych i społeczno-kulturowych w granicach pojemności ekosystemów, stosując zasadę sprawiedliwości wewnątrzpokoleniowej i międzypokoleniowej” (Rogall, 2010: 44). Zrównoważony rozwój prowadzi do nieograniczonej czasowo interakcji społeczeństwa, ekosystemów i innych żywych systemów bez zubożenia kluczowych zasobów przyrody (Marin, Dorobanțu, Codreanu i Mihaela, 2012: 93–98).

Zadaniem zrównoważonego rozwoju jest ochrona środowiska naturalnego, które stanowi podstawę dla dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego (Duran, Gogan, Artene i Duran, 2015: 806–811). Cele zrównoważonego rozwoju są różnie określane. Można wśród nich wyróżnić (Fiedor, 1991: 22–30):

- cele społeczne nadrzędne, takie jak: bezpieczeństwo, sprawiedliwość, dobrobyt;
- cele idealizacyjne – dotyczące zdolności utrzymania ekologicznych funkcji środowiska przyrodniczego;
- cele empiryczne – skoncentrowane na zapewnieniu stałego zasobu kapitału naturalnego;
- cele operacyjne, czyli reguły zarządzania.

Pojęcie „zrównoważony rozwój” jest niejednoznaczne, może być różnie interpretowane, w tym jako (Borys, 2005: 68–69):

- cecha ekorozwoju, który jest pojęciem szerszym, obejmującym zrównoważoność, trwałość i samopodtrzymywanie;
- synonim ekorozwoju, samopodtrzymywania i trwałości;
- pojęcie tożsame z rozwojem trwałym – terminy te w tym ujęciu mają część wspólną, należy jednak podkreślić, że nie wszystkie zasady trwałego rozwoju mają istotne znaczenie w określeniu istoty rozwoju zrównoważonego;
- utożsamienie zrównoważonego rozwoju wyłącznie z kwestiami środowiskowymi;
- pojęcie szersze od ekorozwoju, opisywane przez takie cechy, jak trwałość i samopodtrzymywanie;

- komplementarna kategoria rozwoju niekonwencjonalnego, występująca obok ekorozwoju, rozwoju trwałego oraz samopodtrzymującego się.

Badania dotyczące zrównoważonego rozwoju można podzielić na dwie zasadnicze grupy, mające charakter (Pakulska i Poniatowska-Jaksch, 2010: 7):

- makroekonomiczny – dotyczą one m.in. kwestii środowiskowych, ograniczonej zasobów, wpływu działalności gospodarczej na wielopłaszczyznowy rozwój regionów, państw i gospodarki narodowej, internacjonalizacji kosztów zewnętrznych, uwarunkowań ekologicznych;
- mikroekonomiczny – odnoszący się w głównej mierze do zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw, tworzenia modeli biznesowych.

Efektywność realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju wymaga kompleksowego i systemowego podejścia do kwestii ekonomicznych, społecznych i środowiskowych, traktowania ich na równi, określania priorytetów rozwojowych, traktowania środowiska naturalnego jako całości (ekosystemu), dokonywania oceny zmian zachodzących w środowisku przyrodniczym (priorytetem jest tu trwały rozwój ekosystemu) (Kryk, 2005: 9–10; Górka, Poskrobko i Radecki, 1998: 78).

1.2. Przedsiębiorstwo wobec wyzwań zrównoważonego rozwoju

Przemiany społeczno-gospodarcze oraz wzrost świadomości społecznej na temat szkodliwego wpływu działalności ludzkiej na środowisko naturalne doprowadziły do zmiany podejścia do zarządzania rozwojem organizacji. W warunkach globalizacji i wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstwa muszą kierować się nie tylko celami *stricte* ekonomicznymi ukierunkowanymi na maksymalizację zysków, ale również podejmować działania o charakterze społecznym i wspierającym środowisko naturalne. Zdaniem wielu badaczy takie podejście prowadzi do pojawienia się licznych korzyści zarówno dla samego przedsiębiorstwa, jak i jego otoczenia (Koszel i Weinert, 2013: 155).

Zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa jest

ścieżką rozwoju społeczno-gospodarczego, która efektywniej realizuje cele zrównoważonego rozwoju. Podstawą budowania trwałego i zrównoważonego przedsiębiorstwa jest zrównoważona produkcja i konsumpcja. Zwraca się uwagę na modernizację produkcji prowadzącą do optymalizacji procesów, ograniczenia energii i materiałów, a także na skuteczny dialog między przedsiębiorcami a władzami państwa (Gryga, 2016: 231).

Zadaniem zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw jest zapewnienie bieżących i przyszłych potrzeb interesariuszy (Dyllick i Hockerts, 2002), czyli podejmowanie takich działań, które umożliwią „osiągnięcie sukcesu dziś bez uszczerbku dla

potrzeb przyszłości” (Boudreau i Ramstad, 2005). Może on zatem oznaczać „roz-
wój społeczny i gospodarczy przedsiębiorstw, umożliwiający dzisiejsze realizowa-
nie aspiracji i osiąganie zysków bez naruszania możliwości realizowania aspiracji
i osiągania zysków w przyszłości” (Witek-Crabb, 2005: 564).

Efektywność wdrażania koncepcji zrównoważonego rozwoju związana jest
z koniecznością równoważenia dokonań podmiotów gospodarczych, organizacji
i instytucji w trzech wymiarach: ekonomicznym, społecznym i środowiskowym.
Fundamentalne znaczenie ma tu przyjęcie odpowiedzialności za rozwój pracow-
ników i społeczności lokalnych oraz stan środowiska naturalnego (Marcinkowska,
2007: 134).

Tabela 1.1. Wybrane podejścia do realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstwa

The International Institute for Sustainable Development (1992)	Zrównoważony rozwój przedsiębiorstw związany jest z przyjęciem strategii biznesowych i podjęciem działań ukierunkowanych na zaspokajanie potrzeb przedsiębiorstwa i jego interesariuszy, przy jednoczesnej ochronie, podtrzymywaniu oraz wzmacnianiu zasobów ludzkich oraz naturalnych w przyszłości. Zrównoważony rozwój jest wszechobecną filozofią, do której każdy uczestnik globalnej gospodarki (w tym konsumenci i rząd) musi się zapisać, jeśli mamy zaspokoić dzisiejsze potrzeby bez narażania zdolności przyszłych pokoleń do spełnienia ich własnych
B. Poskrobko (1997)	Realizacja koncepcji zrównoważonego rozwoju wymaga wprowadzenia nowych sposobów organizacji i zarządzania jednostkami gospodarczymi przejawiających się zastępowaniem technologii uciążliwej dla środowiska urządzeniami technologicznymi, które są dla niego przyjazne oraz zapewniają bezpieczeństwo i komfort ludzi
M. Wilson (2003)	Wkład zrównoważonego rozwoju w zrównoważony rozwój przedsiębiorstw jest dwojaki. Po pierwsze, pomaga określić obszary, na których firmy powinny się skupić. Po drugie, zapewnia wspólny cel przedsiębiorstwom, rządowi i społeczeństwu obywatelskiemu w dążeniu do trwałości środowiskowej, społecznej i gospodarczej
A. Witek-Crabb (2005)	Zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa to „rozwój społeczny i gospodarczy przedsiębiorstw umożliwiający dzisiejsze realizowanie aspiracji i osiąganie zysków bez naruszania możliwości realizowania aspiracji i osiągania zysków w przyszłości”